

SEKSUALIZMY
ŁACIŃSKIE

James N. Adams

SEKSUALIZMY ŁACIŃSKIE

Przełożyła
Joanna Janik

hominini

Tytuł oryginału: Latin Sexual Vocabulary

© J.N. Adams 1990

Published by Arrangement with Bloomsbury Publishing Plc

Redakcja naukowa: Krzysztof Bielawski

Redakcja i korekta: Dorota Trzcinka

Projekt okładki: Katarzyna Bruzda

Marka Homini jest częścią
Wydawnictwa Benedyktynów TYNIEC

ISBN 978-83-7354-461-1

© Copyright for the Polish edition by TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów
ul. Benedyktyńska 37, 30-398 Kraków
tel.: +48 (12) 688-52-90
tel./fax: +48 (12) 688-52-91
e-mail: zamowienia@tyniec.com.pl
www.tyniec.com.pl

Druk i oprawa:

TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów
druk@tyniec.com.pl

SPIS TREŚCI

Przedmowa	7
Słowo od tłumacza	9
Wykaz skrótów	11
Lista autorów przekładów polskich	17
Rozdział I	
WPROWADZENIE	19
1. Wybrane rodzaje słownictwa ze sfery seksualnej i określającego wydalanie	19
2. Niektóre funkcje języka seksualnego w łacinie	22
Rozdział II	
MENTULA I SYNONIMY	27
1. Podstawowe wyrażenia obsceniczne	27
2. Metafory	33
3. Eufemizmy	69
4. Rozmaitości	92
5. Wybrane terminy fachowe.	96
6. Ogólne uwagi na temat określeń męskich genitaliów	111
Rozdział III	
OKREŚLENIA KOBIECYCH GENITALIÓW	115
1. <i>Cunnus</i>	115
2. Metafory	117
3. Eufemizmy	127
4. Rozmaitości	134
5. Części kobiecych genitaliów	136
Rozdział IV	
CULUS I SYNONIMY	151
1. Terminy podstawowe (proste)	151
2. Metafory	154
3. Eufemizmy	157
4. Różności	158

SPIS TREŚCI

Rozdział V

SŁOWNICTWO ODNOSZĄCE SIĘ DO AKTÓW SEKSUALNYCH	161
1. Podstawowe wyrażenia obsceniczne i niektóre inne określenia bezpośrednie.	161
2. Metafory	185
3. Metonimia	228
4. Kilka eufemizmów o charakterze eliptycznym	271
5. Słownictwo właściwe dla określania zachowań zwierząt	275
6. <i>Masturbor</i> ('onанизować się') i synonimy	279
7. Substytuty czasowników <i>fellare</i> i <i>irrumare</i>	283

Rozdział VI

ZAKOŃCZENIE	287
1. Odmiany socjolingwistyczne i kontekstualne	287
2. Zróżnicowanie gatunkowe	291
3. Zróżnicowanie chronologiczne	299
4. Wpływ greki	302

DODATEK

Słownictwo związane z określeniami funkcji fizjologicznych	307
1. Defekacja	307
2. Oddawanie moczu	325
3. <i>Pedo</i> i synonimy	330

Indeksy

Łaciński	333
Grecki	343
Ogólny	347

PRZEDMOWA

Ostatnie lata dowiodły zainteresowania tematyką seksualności w literaturze starożytnej. W książce tej zajmuję się wyłącznie słownictwem związanym z seksem. Moim celem było opisanie i sklasyfikowanie rozmaitych wyrażen, używanych w łacinie na określenie części ciała, czynności seksualnych i wydalania rozmaitych wydzielin. Słownictwo seksualne w języku łacińskim jest interesujące zarówno ze względów literackich, jak i semantycznych. Zachowania seksualne mają swoje miejsce w wielu gatunkach literackich takich jak epigram, satyra, elegia, komedia, mim i farsa, a słownictwo służące do opisu tych zachowań może zmieniać się w wiele mówiący sposób w zależności od gatunku, a także w obrębie jednego gatunku. Analiza języka sfery seksualnej może wzbogacić wiedzę o konwencji gatunku, smaku jego przedstawicieli i gustach epoki, w której dane dzieło powstało. Kilka lat temu zacząłem pisać artykuły na temat różnych aspektów łacińskiego słownictwa seksualnego i rzeczywiście kilka z nich zostało opublikowanych. Szansa zebrania całości materiału w jednym miejscu wydała mi się warta zachodu.

Sam temat jest obszerny. Nieomal każdy przedmiot lub czynność może w odpowiednim kontekście zyskać znaczenie symbolu seksualnego. Indeks terminów łacińskich zawiera ponad 800 wyrazów i jestem daleki od twierdzenia, iż jest to lista wyczerpująca. Książka byłaby o wiele dłuższa, gdybym zaczął tłumaczyć cytowane fragmenty lub analizować w całej rozciągłości każdy sporny *passus* zawierający aluzję seksualną. Starłem się — przy równoczesnym zachowaniu rozsądnych granic — uwzględnić wszystkie pola semantyczne, z których zaczerpnięto łacińskie słownictwo seksualne. Usiłowałem również trzymać się z daleka od wszelkich fantastycznych spekulacji, ponieważ współczesna obsesja wynajdywania nieprzyzwoitych dwuznaczności w wątpliwych miejscach nie znajduje w moich oczach uznania.

Miałem szczęście poznać w ten sposób kolegów o rozległych zainteresowaniach: Davida M. Baina i Henry'ego D. Jocelyna, którzy nieprzerwanie zajmowali się badaniami podobnych zagadnień. Ich rezultaty nie zostały jesz-

PRZEDMOWA

cze w całości opublikowane. Obaj dostarczyli mi wielu informacji i przedyskutowali ze mną niezliczoną ilość passusów. Klaus-Dietrich Fischer udzielił mi pożytecznych rad z dziedziny medycyny i weterynarii.

Jestem wdzięczny wydawcom za przyjęcie do druku mojej książki i za imponującą szybkość i wydajność procesu wydawniczego.

J.N.A.
Manchester, 1982

SŁOWO OD TŁUMACZA

Przekład pracy J.N. Adamsa nie należy do najłatwiejszych zadań literackich. Oddając go do rąk Państwa, narażam się bez wątpienia na krytykę; zdaję sobie sprawę, że inaczej w tym wypadku być nie może, ponieważ o ile tłumaczenie angielskiego tekstu może budzić umiarkowane emocje, o tyle przekłady łacińskich i greckich cytatów z pewnością wielu Czytelników skłonią do dyskusji. J.N. Adams nie tłumaczy żadnych obficie przytaczanych przez siebie przykładów (z wyjątkiem kilku dosłownie wyrażen), zatem pełna odpowiedzialność za tę część jego monografii spada na autorkę polskiego przekładu. Nie będzie zatem od rzeczy dodanie kilku słów o przyjętej przeze mnie metodzie. Jeśli było to możliwe, korzystałam z już istniejących polskich tłumaczeń (wyszczególnionych na s. 17n), w wielu wypadkach zdana byłam jednak na własną intuicję, która, niestety, w kilku przypadkach okazała się niewystarczająca: chodzi tu przede wszystkim o kilka inskrypcji i cytatów z traktatów medycznych lub weterynaryjnych. Brak dostępu do szerszego kontekstu (Adams korzysta z ogromnej ilości dzieł, niejednokrotnie trudno osiągalnych) sprawił, że zdecydowałam się zostawić tych kilka zdań inwencji czytelników, zamiast raczyć ich moimi niepewnymi pomysłami.

W większości starałam się tłumaczyć cytowane przez Adamsa przykłady dość wiernie, nawet ze stratą wartości literackiej, ale jedynie taki przekład ilustrował zastosowanie omawianych przez autora terminów. W kwestii tłumaczeń przykładów medyczno-weterynaryjnych liczę na wyrozumiałość Odbiorców: traktaty, z których korzystał Adams, powstały z reguły jeszcze przed wykształceniem się znanej obecnie łacińskiej terminologii specjalistycznej, stąd trudności w zrozumieniu intencji ich autorów. Doktorowi Dariuszowi Polakiewiczowi zawdzięczam rady w zawilej materii chorób kończyn koni i bydła.

Myślę, że opracowana przez Adamsa z niewiarygodną dokładnością praca znajdzie uznanie w oczach Państwa, a treść zrekompensuje ewentualne niedociągnięcia przekładu.

Kraków 2008

Joanna Janik

WYKAZ SKRÓTÓW

- Adams, „Anatomical terminology” J.N. Adams, *Anatomical terminology in Latin epic*, „Bulletin of the Institute of Classical Studies” 27, 1980, s. 50nn.
- Adams, *Culus* J.N. Adams, *Culus, clunes and their synonyms in Latin*, „Glotta” 35, 1981, s. 231nn.
- Adams, „Euphemism” *A type of sexual euphemism in Latin*, „Phoenix” 35, 1981, s. 120nn.
- Adams, *Pars pro toto* J.N. Adams, *Anatomical terms used pars pro toto in Latin*, „Proceedings of the African Classical Association” 16, 1982, s. 37–45.
- ALL „Archiv für Lateinische Lexikographie und Grammatik mit Einschluss des Ältern Mittellateins”
- Audollent A. Audollent, *Defixionum tabellae quotquot innotuerunt*, Paris 1904
- Brandt, *Am.* P. Brandt, *P. Ovidi Nasonis Amorum Libri Tres*, Leipzig 1911
- Brandt, *Ars* P. Brandt, *P. Ovidi Nasonis De Arte Amatoria Libri Tres*, Leipzig 1902
- CE F. Buecheler, E. Lommatzsch, *Carmina Latina Epigraphica*, Leipzig 1897–1926
- CGF *Comicorum Graecorum Fragmenta in Papyris Reperta*, ed. C. Austin, Berlin – New York 1973
- CGL G. Goetz, *Corpus Glossariorum Latinorum*, Leipzig – Berlin 1888–1923
- Chantraine P. Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, Paris 1968–1980
- CIL *Corpus Inscriptionum Latinarum*

WYKAZ SKRÓTÓW

- Citroni M. Citroni, *M. Valerii Martialis Epigrammaton Liber Primus*, Firenze 1975
- Cohen G. Cohen, *La 'comédie' latine en France au XIIe siècle*, Paris 1931
- Courtney E. Courtney, *A Commentary on the Satires of Juvenal*, London 1980
- CP „Classical Philology”
- CPL R. Cavenaile, *Corpus Papyrorum Latinarum*, Wiesbaden 1956–1958
- Dover K.J. Dover, *Greek Homosexuality*, London 1978
- Ernout, Meillet A. Ernout, A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, ed. 4, Paris 1959
- Fehling D. Fehling, *Ethologische Überlegungen auf dem Gebiet der Altertumskunde*, München 1974
- FEW W. von Wartburg, *Französisches etymologisches Wörterbuch*, Bonn, etc., 1928–1969
- FJGA *Fontes iuris Germanici antiqui in usum scholarum (MGH)*
- Forberg F.C. Forberg, *Antonii Panormitae Hermaphroditus, primus in Germania edidit et apophoreta adiecit F.C.F.*, Coburg 1824
- Fraenkel, *Elementi Plautini* E. Fraenkel, *Elementi Plautini in Plauto*, Firenze 1960
- Frassinetti P. Frassinetti, *Atellanae Fabulae*, wyd. 2, Roma 1967
- GL H. Keil, *Grammatici Latini*, Leipzig 1855–1878
- Goldberger W. Goldberger, *Kraftausdrücke im Vulgärlatein*, „Glotta” 18, 1930, s. 8nn.; 20, 1932, s. 101nn.
- Graffiti del Palatino* *Graffiti del Palatino*, red. V. Väänänen: t. 1, *Paedagogium*, red. H. Solin, M. Itkonen-Kaila; t. 2, *Domus Tiberiana*, ed. P. Castrén, H. Lilius, Helsinki 1966, 1970 (Acta Instituti Romani Finlandiae, t. 3–4)
- Grassmann V. Grassmann, *Die erotischen Epoden des Horaz*, München 1966

WYKAZ SKRÓTÓW

- Herter, *De Priapo* H. Herter, *De Priapo*, Giessen 1932 (Religionsgeschichtliche Versuche und Vorarbeiten 23)
- Herter, „Genitalien”, H. Herter, „Genitalien”, *RAC* X, 1 nn.
- Herter, „Phallos” H. Herter, „Phallos”, *RE* XIX.2.168 1 nn.
- Hey O. Hey, *Euphemismus und Verwandtes im Lateinischen*, *ALL* 11, 1900, s. 515 nn.
- Hipp. Berol.* *Hippiatrica Berolinensia* w: *Corpus Hippiatricorum Graecorum*, ed. E. Oder, K. Hoppe, t. 1, Leipzig 1924.
- Housman, *Classical Papers* J. Diggle, F.R.D. Goodyear, *The Classical Papers of A.E. Housman*, Cambridge 1972
- Jocelyn H.D. Jocelyn, B.P. Setchell, *Regnier de Graaf, On the Human Reproductive Organs*, Oxford 1972 (*Journal of Reproduction and Fertility*, supplement nr 17, 1972)
- Krenkel W.A. Krenkel, *Fellatio and irrumatio*, „Wissenschaftliche Zeitschrift der Universität Rostock” 29, 1980, s. 77 nn.
- Kroll W. Kroll, *C. Valerius Catullus*, Leipzig – Berlin 1923
- LCM „Liverpool Classical Monthly”
- Lehmann P. Lehmann, *Die Parodie im Mittelalter*, wyd. 2, Stuttgart 1963
- Lewis, Short C.T. Lewis, C. Short, *A Latin Dictionary*, Oxford 1879
- LSJ H.G. Liddell, R. Scott, H.S. Jones, *A Greek-English Lexicon*, ed. 9 z suplementem, Oxford 1968
- Mariotti S. Mariotti, *Lo spurcum additamentum ad Apul. Met. 10.21*, *SIFC* n.s. 27–28, 1956, s. 229 nn. = *id. Scritti medievali e umanistici*, Roma 1976, s. 47 nn. (*Storia e letteratura* 137)
- Marx F. Marx, *C. Lucilii Carminum Reliquiae*, Leipzig 1904–1905
- MGH* *Monumenta Germaniae Historica*

WYKAZ SKRÓTÓW

- Nisbet, Hubbard, I R.G.M. Nisbet, M. Hubbard, *A Commentary on Horace: Odes, Book I*, Oxford 1970
- Nisbet, Hubbard, II R.G.M. Nisbet, M. Hubbard, *A Commentary on Horace: Odes, Book II*, Oxford 1978
- Oder E. Oder, *Claudii Hermeri Mulomedicina Chironis*, Leipzig 1901.
- OLD *Oxford Latin Dictionary*, Oxford 1968–1982
- Opelt I. Opelt, „Euphemismus”, *RAC* VI, 947nn.
- Otto A. Otto, *Die Sprichwörter und sprichwörtlichen Redensarten der Römer*, Leipzig 1890
- Pierrugues P. Pierrugues, *Glossarium Eroticum Linguae Latinae*, Paris 1826
- Pokorny J. Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern 1959–1969
- POxy. B.P. Grenfell, A.S. Hunt, E. Lobel, E.G. Turner, J.R. Rea, P. Parsons, M.W. Haslam y otros, *The Oxyrhynchus Papyri*, Londres 1898–1999, 66 vols.
- Preston K. Preston, *Studies in the Diction of the Sermo Amatorius in Roman Comedy*, Diss. Chicago 1916
- RAC *Reallexicon für Antike und Christentum*
- RE *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*
- REW W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, wyd. 3, Heidelberg 1935
- RhM „Rheinisches Museum für Philologie”
- Ribbeck *Comicorum Romanorum praeter Plautum et Syri quae feruntur Sententias Fragmenta*, ed. 3, Leipzig 1898
- RPh „Revue de philologie, de littérature et d’histoire anciennes”
- Shipp G.P. Shipp, *Modern Greek Evidence for the Ancient Greek Vocabulary*, Sydney 1979
- SIFC „Studi italiani di filologia classica”
- Svennung J. Svennung, *Wortstudien zu den spätlateinischen Oribasiusrezensionen* (Uppsala Universitets Årsskrift 1933, t. 3)

WYKAZ SKRÓTÓW

- Taillardat J. Taillardat, *Les images d'Aristophane*, wyd. 2, Paris 1965
- TLL* *Thesaurus Linguae Latinae*
- Tränkle H. Tränkle, *Die Sprachkunst des Properz und die Tradition der lateinischen Dichtersprache*, Wiesbaden 1960 (Hermes, Einzelschriften, vol. 15)
- ZPE „Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik”